

Rüdiger Schaper:

Vremensko putovanje u Zagreb

Balkan II: "Faust" nakon šezdeset godina - i Hrvatska traži svoju budućnost između kulture i ideologije

Sanja Nikčević dijeli noviju povijest svoje zemlje u tri faze: stari sustav, zatim nacionalističko desetljeće pod Franjom Tuđmanom i sada, nakon patrijarhove smrti, nastupa novo vrijeme i razdoblje novog predsjednika Stipe Mesića, koji od prije dva mjeseca vlada u Zagrebu. Silna očekivanja usmjerena su prema demokratski izabranom vladaru države. Koliko je velika nada Hrvata usmjerena modernoj, europskoj budućnosti, prepoznaje se i po tome što se o prvoj fazi, komunističko-jugoslavenskim vremenima na izlazu kojih stoji balkanski rat, gotovo i ne govori.

Sanja Nikčević svoj ured vodi energičnim idealizmom koji se može objasniti dugim vremenom izolacije. Ova četrdesetogodišnjakinja predsjednica je Hrvatskog centra Međunarodnog UNESCO-vog kazališnog instituta (ITI) i njezin je mali ured u novom dijelu Zagreba, kroz koji prolaze turisti dolazeći iz zračne luke. Stambeni blokovi, otvorene široke asfaltna ulice - nesumnjivo prizor međunarodne gradnje gradova svugdje na Istoku.

Zagreb, kraj ožujka 2000. godine - ITI je pozvao na konferenciju Kazališna kritika u novom mileniju. Tema zvuči vrlo raskošno u maloj zemlji s jedva pet milijuna stanovnika, koja je još prije nekoliko godina vodila rat. U *Duty Free Shopovima* i u avionu možete sresti SFOR-ove vojnike na putu u Bosnu. Hrvati proživljavaju *crash* i *turbo* kapitalizam, koji se čini upravo toliko neizbježnim kao i nacionalizam, kojim su prijašnje komunističke republike bile čvrsto držane u međuovisnosti. Kultura kao most prema Europi: čuje se često. I to je mišljeno iskreno. To je mogućnost, prilika. Nikakva floskula.

Kakav eskapizam: kazališna kritika u 21. stoljeću! Na Balkanu! Ali, zapadnjačko raspoloženje često je deplasirano. Kod kazališnih ljudi često je taj nekontrolirani samouništavajući Hybris posve nepotreban. Kritičarski forum ITI-ja u Zagrebu bio je prvi međunarodni kulturni

dogadaj od kada je novi predsjednik države Mesić došao na vlast. Simbolika je očita. Kazališni kritičar ne zauzima se samo za slobodan i neovisan tisak nego također uvijek postavlja pitanje kvalitete medija i njihove kulturološke odgovornosti. Zar se na Balkanu može govoriti o kazališnom životu Berlina i o berlinskim problemima s proračunom! Suluda brojka od 400 milijuna maraka, koliko se svake godine troši u njemačkom glavnom gradu na kazalište i operu nije podigla sa stolaca samo hrvatske,

slovenske i rumunjske slušatelje nego također sudionike konferencije iz Hong Konga, Los Angelesa, Velike Britanije i Irana. Zašto je kazalište u Berlinu toliko važno? Pokušaj razjašnjenja: zato što njemački film nije dovoljno dobar ili zato što se mi zapravo još uvijek čvrsto držimo tradicije, Brechta i Petera Steina, uhvaćeni između *Opere za tri groša* i legitimnog opravdanja za troznamenastu milijunsku subvenciju? Na istoku Hrvatske kazališta su bila razrušena. Tko ovdje shvaća naš prihod od zatvaranja kazališta?

Pouzdan brojke u Hrvatskoj se ne daju. Prema procjenama Europskog vijeća (Strasbourg 1999.) izdaci za kulturu dostižu do 200 milijuna maraka na godinu, za cjelokupnu kulturu i za čitavu zemlju. Bilo bi to relativno mnogo novaca. Hrvatska ima četiri narodna kazališta - u Splitu, Rijeci, Osijeku i Zagrebu, koja zemljopisno uokviruju ovu zemlju bizarnog oblika. Stari dio Zagreba, turističko središte, istodobno i najmoderniji dio, pripada još starijoj povijesnoj kategoriji baštinsenoj od Habsburske Monarhije. Ovdje stoji najveće i najznačajnije od četiri nacionalna kazališta koja ovise jedno o drugome. Impozantna žuta gradnja s dva tornja, velikim portalom i vanjskim balkonom koju su krajem 19. stoljeća izgradili austrijski arhitekti Hellmer i Fellner.

Ovdje igraju *Fausta* u novoj produkciji. *Faust* na

"Der Tagesspiegel",
06. travnja 2000.

hrvatskom ali to nije *Hrvatski Faust* Slobodana Šnajdera iz osamdesetih, nego Goethe. Dramaturg Dževad Karahasan, koji je poznat u Berlinu po svom *DAAD - vremenu* i redatelj Ivica Kunčević ponudili su veliko iznenađenje. Mefisto se pojavljuje u tri različita oblika, kao pjesnik, kao bena, kao direktor kazališta. Faust, okružen sotonskom bandom zaveden je od triju vragova! Vrag ima mnogo lica. Ovdje se prezentira prijateljska burleska u šarenim, bezopasnim, kronološki poredanim crtama, kazališna slika koja u osnovi podsjeća na uprizorenja iz pedesetih. Za Fausta i Gretchen to znači nebeski sretan kraj. A Mefisto dobiva poseban dar - nebesku svjetlost.

Poznata europska priča: posljednje uprizorenje *Fausta* datira još iz Drugog svjetskog rata. To što nije bilo Fausta u Zagrebu sve vrijeme Titove vladavine ima ponajprije političke razloge. U *Hrvatskom Faustu* Slobodana Šnajdera, koji se igrao i u Saveznoj Republici Njemačkoj, razotkriva se etnička i ideološka pozadina. Hrvatski ustaše - fašisti sklopili su savez s Hitlerom. Redatelj Kunčević shvaća ponovno postavljanje Goethea na kazališnu pozornicu danas kao "kulturnu obvezu". Dopušta da Goethe predstavlja poteškoću "mediteranskog mentaliteta": "Previše riječi a premalo emocija."

Hasanaga u *Hrvatskom narodnom kazalištu*, kako se nacionalno kazalište zove na hrvatskom jeziku - također previše riječi i suspregnute emocije. Autor Tomislav Bakarić pripovijeda balkanski narodni ep iz 18. stoljeća, koji je ostavio snažan dojam i na mladoga Goethea. Hasanaga, muslimanski ratnik, u jednom je osvetničkom pohodu ubio 2000 kršćana, među njima mnogo žena i djece. Preživio je jedino katolički svećenik s kojim se Hasanaga upustio u razgovore o istinskoj religiji, vlasti i moralu. Hasanaga je tvrdoglavošću i vlastitu ženu gurnuo u smrt.

Muslimani i kršćani. Masakr. Kod takve priče u bivšoj Jugoslaviji mogla bi se očekivati jaka metafora, aktualna drama. Ali, kazalište se sakrilo duboko iza prašnjave deklamacije praćene stvarnim bubnjevima. Sve se skupilo u plemenitom negledljivom junastvu opernog aranžmana. Hrvatski studenti potvrdili su taj dojam: "To s nama nema nikakve veze." Njemački redatelj mogao bi

ovdje zasigurno smjestiti i Srbe. I NATO.

Zagreb - putovanje kroz vrijeme. Sudionica iz Hong Konga govori o iznimnom značenju Interneta za kazališnu kritiku, profesor iz Los Angelesa izlaže kako njegov grad ne proizvodi kazalište kojemu možete nadjenuti ime nego se kroz kazališni medij predstavlja kao multinacionalni metropolis. Standardna pitanja za njemačkog promatrača: Što je s Brechtom? Novinarka iz Slovenije konstatira povratak mita, kritičarka iz Južne Koreje raspituje se o Gips teatru. U Seulu je pokrenuta "Linija 1". Tamo se igra i *Hamletmašina* Heinerja Mullera postavljena kao starokoreanski ritual. Može li se tako nešto dopustiti, glasi njeno pitanje. Heiner Muller zasigurno bi se tome radovao.

Sanja Nikčević organizirala je *Hrvatski kazališni krug*, program posjeta za goste. U diskoteci koja je jednom bila televizijski studio, nastupila je grupa Daska. To su komedijanti s međunarodnim festivalskim iskustvom. Talijanski je u modi, a glumačko umijeće *commedia dell'arte* jedna je od hrvatskih specijalnosti. U *očekivanju kruha* je nebeski vedra, duboko melankolična poliglotska predstava negdje između Andersenova *Limenog vojnika* i Beckettova *Čekajući Godota*.

Na kraju, *Hrvatski kazališni krug* još se više rastvorio ZeKaeM-ovom predstavom *Grad u gradu*, predstavom Zagrebačkog kazališta mladih. Dvanaest visoko profesionalnih glumaca izvode jedan sat svakodnevnih situacija u uredu u realnom vremenu. Politička priča je bankrot. Svoj dolazak najavljuje novi vlasnik. Namještenici strahuju za svoj posao, zbog svađa u kolektivu i za sam kolektiv. Predstava je postavljena kao jazz-glazba. Svatko dobiva svoju solo dionicu, svoju propast. Žene su to nekako šarmantno ispravile. Muškarci djeluju neuredno. Svi puše. Kao i na ulicama, u zagrebačkim krčmama. Dramu, koja podsjeća na drame Davida Mameta, pomogli su pisati i glumci. Kraj socijalističkog kolektiva, stečaj novog poduzetništva ili prvoklasna američka sapunica?

Ne razumije se ni jedna riječ, i postoji li unutra ikakva sredina? Mora biti da je u pitanju novo vrijeme, o kojem oni govore. Kada se ne zna što donosi sutra i kamo sa svom tom energijom.

